

*Man Kneu bij Valkenswaard,
26 juni 2022 (Jan Kolsters)*

Coniferenkwekerijen: een refugium voor de Kempische Kneuen?

Jan Kolsters

Een coniferenkwekerij is nou niet bepaald een biotoop waar een vogelaar zijn vingers bij aflikt. Toch blijken de kwekerijen verrassend rijk aan vogels te zijn. Een soort die vooral in opvalt is de Kneu. Op bijna alle kwekerijen werden meerdere territoria vastgesteld.

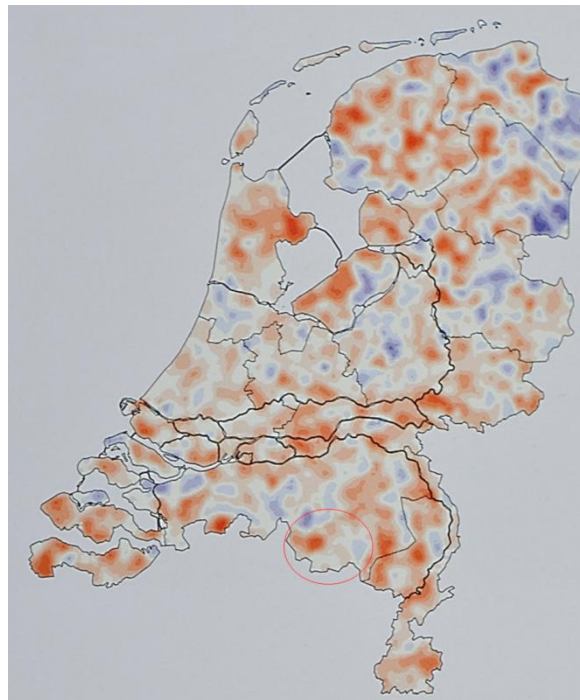
Kwekerijen zijn niet alleen interessant voor broedvogels, ook voor doortrekkers bleken de kwekerijen opvallend aantrekkelijk. En verder werden er veel zoogdieren aangetroffen, zoals Hazen, Konijnen, Reeën, en in één geval zelfs Wilde Zwijnen.

De kwekerijen bestaan meestal niet alleen uit Coniferen maar ook uit andere “evergreens” zoals Buxus en vooral ook Taxus. Voor het gemak worden ze in dit artikel coniferenkwekerijen genoemd.

Inleiding

De Kneu is een vogel van het open landschap. Hij komt hier voor op heidevelden en in het agrarisch gebied. De soort is sinds de grote ruilverkavelingen enorm achteruitgegaan. Dat is te zien op bijgaand kaartje van de nieuwste broedvogelatlas.

Ons werkgebied is aangeduid met een rode ellips en binnen die ellips is de kleur voornamelijk rood, dat wil zeggen dat de soort hier flink is afgenomen als broedvogel sinds de vorige atlasperiode.

Figuur 1. Verandering relatieve dichtheid van de Kneu als broedvogel 2013-2015 versus 1998-2000 (uit: Sovon 2018).

Landelijk lijken de aantallen, de laatste jaren, enigszins te stabiliseren, maar wel op een veel lager niveau dan vroeger. En ik

hoor het mijn oom nog zeggen toen we over het agrarisch Kempisch landschap van vroeger spraken: “... en in ieder buske, broeide unne Kneuter”, zei hij. Ja, die tijd lijkt voorgoed voorbij maar toch zijn er kleine lichtpuntjes. En daar wil ik het in dit artikel over hebben.

Maar eerst nog wat over de soort. De Kneu behoort tot de vinkachtigen. Het mannetje is in de broedtijd fraai uitgedost met een rode borst en een rood voorhoofd. Bij het vrouwtje ontbreekt het rood, en de borst en zijkant zijn gestreept.

Het mannetje brengt in de broedtijd een fraai liedje ten gehore en tijdens het vliegen laten beide geslachten meestal een “knutterend” geluid horen. De Groenling heeft ook dat knutterende geluid tijdens het vliegen en die twee zijn op dit geluid vaak moeilijk uit elkaar te houden voor een beginner. Maar het knutteren van de Groenling klinkt hoger en als je een half jaar tussen de Kneuen en Groenlingen hebt doorgebracht dat is het onderscheiden van het geknutter van beide soorten niet meer zo moeilijk.

*Kneu man, bij Wintelre,
15 mei 2022 (JK)*

*Kneu vrouwtje, bij Diessen,
11 mei 2022 (JK)*

*Verzamelen van nestmateriaal wordt steeds door het
vrouwtje gedaan, bij Riethoven, 6 mei 2022 (JK)*

*Kneu vrouwtje foerageert op Straatgras,
bij Hulsel, 4 mei 2022 (JK)*

De Kneu is een zachttaardig vogeltje: de woeste achtervolgingen die de Vinken in het voorjaar veelvuldig laten zien, zie je bij de Kneu niet. Omdat ze vaak in een losse kolonie broeden, zitten er soms twee mannetjes, of zelfs meer, in het topje van twee belendende struikjes te zingen zonder dat ze agressief gedrag naar elkaar vertonen.

De Kneu is voornamelijk zaadeter en ook de jongen krijgen maar weinig dierlijk voedsel. Bij de vogelakkers, die we samen met een aantal gemeentes in ons werkgebied hebben aangelegd, zien we in de winter vaak grotere groepen Kneuen, maar in het broedseizoen lijken de meeste Kneuen verdwenen te zijn. Maar is dat wel zo?

Ik doe veel LiveAtlas tellingen in het agrarisch gebied. Het begon mij op een gegeven moment op te vallen dat ik vaak Kneuen aantrof bij coniferenkwekerijen. Daarom heb ik besloten om in het broedseizoen van 2022 daar maar eens een serieus project van te maken.

In het broedseizoen blijven de Kneuen steeds als paartje samen. Het vrouwtje verzamelt het nestmateriaal maar het mannetje blijft bij haar en samen vliegen ze dan naar de nestplaats. Echter vroeg in het seizoen vliegen ze, bij de minste verstoring, alle kanten op. Het vrouwtje kan dan overal

op de kwekerij worden waargenomen met het nestmateriaal, overigens ook weer steeds vergezeld door het mannetje.

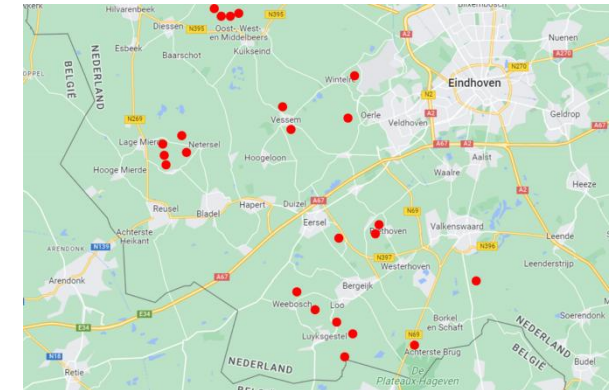
In het broedseizoen blijven de paartjes steeds samen, bij Veldhoven, 29 mei 2022 (JK)

In de tijd dat er gebroed wordt, of als er jongen zijn, dan zit het mannetje in de buurt van het nest te zingen. Bij verstoring komt het vrouwtje tevoorschijn en dan vliegen ze samen, knutterend, weg. Pas later, in de jongenfase, blijven ze ook bij verstoring vaker in de buurt van het nest. Het vrouwtje laat dan vaak een alarmerende subzang horen.

Methode

De nadruk in dit onderzoek ligt op het inventariseren van de Kneu op coniferenkwekerijen. Hiertoe zijn, tamelijk willekeurig, 23 coniferenkwekerijen geselecteerd in het werkgebied van Vogelwerkgroep De Kempen. Deze ruime steekproef is genomen

om een goed beeld te krijgen van het voorkomen van de Kneu op kwekerijen en ook om een schatting te kunnen maken van het totaal aantal Kneuen op coniferenkwekerijen in de Kempen.

Figuur 2. Ligging van de geselecteerde plots.

Tijdens het veldwerk zijn ook andere vogels en zoogdieren genoteerd (LiveAtlas). Hiervan kon een kwalitatieve analyse gemaakt worden. Alle kwekerijen zijn meerdere keren bezocht in de maanden april, mei en juni. In totaal zijn 29 bezoeken gebracht, waarbij steeds twee of drie kwekerijen zijn bezocht. Voor het vaststellen van het aantal territoria van de Kneuen zijn de Sovon BMP criteria gehanteerd. Naast het vaststellen van de territoria is ook zo goed mogelijk gekeken naar het foerageergedrag van de Kneu. Naar nesten is niet speciaal gezocht. Dat is ook geen sinecure in een kwekerij waar vaak tienduizenden coniferen staan.

Gebiedsbeschrijving

Coniferenkwekerijen zijn er in vele gedaantes. De gewassen worden als hele kleine struikjes geplant en uiteraard wordt er een intensief beheer toegepast om te zorgen dat de struikjes niet overwoekerd worden door grassen en andere kruiden. Later echter, als de struiken groter zijn, is een heel intensief beheer niet meer per se nodig. En als er al een deel van de struiken gerooid is dan komt er meer licht op de bodem en gaan er allerlei kruiden groeien. Er ontstaat dan een landschap dat er heel anders uitziet dan het vaak omringende grootschalige landbouwgebied met Maïs, hooiland en aardappelvelden. Een landschap waar niet alleen de Kneue zich goed thuis voelt maar ook nog vele andere soorten. Pas als de coniferen ongeveer een meter hoog zijn, worden ze geschikt voor de Kneue om in te broeden.

Een coniferenkwekerij is een erg afwijkend landschapstype in het grootschalige landbouwgebied, bij Luyksgestel, 16 april 2022 (JK)

Het type zoals op de voorgaande foto te zien is, is het type waar al veel struiken zijn gerooid voor de verkoop. Er zijn echter ook veel voorbeelden van een nagenoeg gesloten veld met struiken. Er bevinden zich echter altijd veel paden tussen de beplanting. Dat zijn paden van minimaal een tractor breed om de nodige bewerkingen te kunnen uitvoeren.

Gesloten coniferenaanplant in een grootschalig landbouwgebied bij Wintelre, 25 juni 2022 (JK)

Op de foto hierboven is in de achtergrond zo'n gesloten structuur te zien. De foto toont ook dat zo'n kwekerij in een open, grootschalig landschap ligt. Die openheid speelt voor de Kneue een grote rol. Kneuen treffen we niet, of nauwelijks, aan in jonge aanplant in (gesloten) bossen bijvoorbeeld.

Ze worden wel aangetroffen in heidevelden omdat daar ook een grote mate van openheid is. In grootschalige landbouwgebieden (zonder coniferenkwekerij) worden ze

echter weer nauwelijks aangetroffen. Open ruimte is dus wel essentieel maar is niet de enige voorwaarde waaraan voldaan moet worden.

Grote hoeveelheden Zandraket in de kruidlaag van een coniferenkwekerij bij Bergeijk, 30 april 2022 (JK)

De kruidlaag is niet op iedere kwekerij hetzelfde maar er zijn wel overeenkomsten. In het vroege voorjaar groeien er veel planten uit de kruisbloemige familie zoals Zandraket (*Arabidopsis thaliana*), Vroegeling (*Draba verna*) en Kleine Veldkers (*Cardamine hirsuta*), en uit de compositenfamilie vooral Klein Kruiskruid (*Senecio vulgaris*) maar ook bijvoorbeeld Paardenbloemen (*Taraxacum officinale*). Daarnaast groeien op sommige kwekerijen hele grote hoeveelheden Witte Winterpostelein (*Claytonia perfoliata*) uit de Bronkruidfamilie.

Resultaten

Kneu

In tabel 1 zijn de aantallen territoria van de Kneu weergegeven per kwekerij (of een gedeelte van een kwekerij). Slechts op één van de kwekerijen werden geen territoria gevonden. Dit betrof een klein afgelegen stukje van een kwekerij met alleen Buxus.

In totaal zijn 103 territoria gevonden. Voor dit type biotoop (coniferenkwekerij met struiken hoger dan 1 meter) levert dat

een dichtheid op van 1,14 territoria per hectare.

Foerageren gebeurde meestal op de kwekerij zelf, maar soms werden ook verre voedselvluchten uitgevoerd. Meestal zo ver, dat het niet vast te stellen was waar ze precies naar toe gingen. Tijdens de veldbezoeken is, met zekerheid, foerageren op Zandraket, Straatgras, Vroegeling, Klein Kruiskruid en Gekrulde Melkdistel vastgesteld.

Coniferenkwekerijen worden opvallend vaak beregend. In eerste instantie zou men kunnen denken dat struiken van meer dan een meter hoog niet zo vaak gesproeid hoeven te worden, maar omdat de wortelkluiten erg compact gehouden worden zijn de struiken gevoeliger voor droogte. Dus ook in droge tijden wordt er voor de Kneuen voor voldoende water gezorgd.

De forse beregening zorgt ervoor dat er flinke plassen water worden gevormd. De Kneuen maken daar dankbaar gebruik van. Kortom, de kwekerijen zorgen voor alle behoeftes van de Kneuen en ze hoeven dit biotoop nauwelijks te verlaten, wat ze dan ook niet vaak doen.

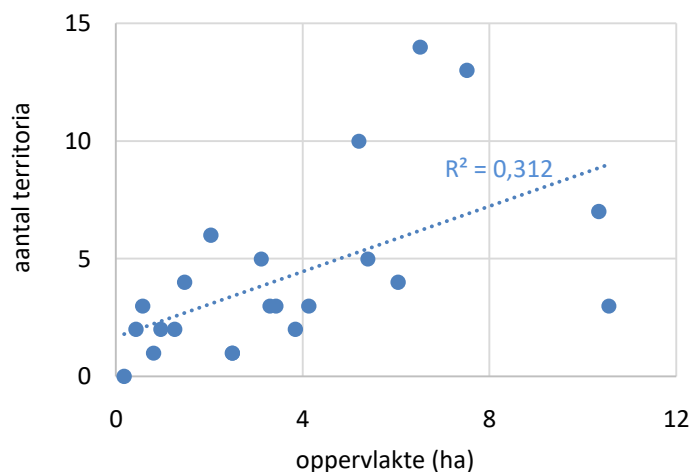

Mannetje Kneu maakt dankbaar gebruik van de beregening op deze coniferenkwekerij bij Wintelre, 1 mei 2022 (JK)

Tabel 1. Resultaten Kneueninventarisatie

<i>gebied</i>	<i>oppervlakte (m²)</i>	<i>oppervlakte (ha)</i>	<i>gewas</i>	<i>territoria Kneu</i>
Weebosch Zandhoef	81346	8.1	Conifeer en taxus	9
Weebosch Hoolstraat	103461	10.3	Buxus	7
Luyksgestel Vlietdijk	51982	5.2	Conifeer en Taxus	10
Luyksgestel Voorste Aa	32922	3.3	Conifeer en Taxus	3
Luyksgestel Hongarijesedijk	60471	6.0	Taxus en Conifeer ea bomen	4
Hulsel de Laaijen	34231	3.4	Conifeer	3
Hulsel Waterlaten 1	24898	2.5	Taxus	1
Hulsel Waterlaten 2	8057	0.8	Taxus	1
Hulsel Waterlaten 3	41313	4.1	Buxus	3
Vessem Borsent	105528	10.6	Conifeer en Taxus	3
Veldhoven Grote Vliet	31085	3.1	Conifeer, taxus, Spar, Den	5
Wintelre Zandstraat	65200	6.5	Taxus en Conifeer	14
Borkel Buitenheide	38426	3.8	Taxus en Buxus en Schijnhulst	2
Valkenswaard Brugsche Heide	20352	2.0	Taxus	6
Lage Mierde karneikweg	4307	0.4	Taxus	2
Vessem Driehuizen	5763	0.6	Taxus en Schijnhulst	3
Diessen De Ontginner	75204	7.5	Conifeer	13
Riethoven Stevertse Baan	24952	2.5	Conifeer en Taxus	1
Riethoven Akkerweg	14720	1.5	Taxus	4
Middelbeers Voorste Heistraat A	1750	0.2	Buxus	0
Middelbeers Voorste Heistraat B	12591	1.3	Conifeer en Buxus	2
Middelbeers Voorste Heistraat C	53913	5.4	Conifeer	5
Eersel Boevenheuvel	9552	1.0	Conifeer	2
Totaal	902024	90.2		103

Er kan ook gekeken worden naar de relatie tussen het aantal territoria en de perceel grootte. Dit is weergegeven in figuur 3.

Figuur 3. Relatie tussen de perceelgrootte en het aantal territoria van de Kneu op de geselecteerde coniferenkwekerijen.

De blauwe stippen in de grafiek zijn de echte metingen. Iedere stip vertegenwoordigt dus een coniferenkwekerij waarbij het oppervlak op de horizontale as is uitgezet tegen het aantal vastgestelde territoria op de verticale as. De blauwe stippellijn geeft die rechte lijn aan waarbij de (kwadratische) afstanden van de blauwe punten in totaal het kleinst is. Daarbij wordt een verband zichtbaar waar het aantal territoria toeneemt met de oppervlakte. Op zich is dat natuurlijk niet zo verwonderlijk. Het getal R^2 , de zogenaamde determinatiecoëfficiënt, geeft aan hoe goed de punten bij de stippellijn passen. R^2 ligt altijd tussen 0 en 1. Een 1 zou betekenen dat

alle blauwe stippen precies op de stippellijn liggen. De R^2 van 0.31 geeft aan dat er wel een verband is maar dat het een zwak verband is. Blijkbaar is de aanwezigheid van een coniferenkwekerij belangrijker dan zijn grootte. Dat is niet verwonderlijk want ook een kleine kwekerij bevat al snel duizenden coniferen en daarmee broedgelegenheid genoeg.

Andere broedvogels

Uiteraard is de Kneu niet de enige soort die op coniferenkwekerijen wordt aangetroffen. De kwekerijen blijken zelfs behoorlijk rijk

aan vogels en zoogdieren te zijn. De combinatie van openheid, rust, voedsel en broedgelegenheid blijkt niet alleen voor de Kneu aantrekkelijk, maar vormt ook goede voorwaarden voor een aantal andere soorten die normaal gesproken in diverse andere biotopen gedijen.

In tabel 2 is voor een aantal soorten aangegeven of ze op de geselecteerde kwekerijen voorkwamen. Dit is aangegeven met een "A". Op de onderste regel is aangegeven op welk percentage van kwekerijen de soorten zijn aangetroffen.

Tabel 2. Voorkomen van een aantal vogelsoorten en zoogdieren op de coniferenkwekerijen.

Kn=Kneu, *Pa*=Patrijs, *Fa*=Fazant, *M*=Merel, *HM*=Heggenmus, *WKw*=Witte Kwikstaart, *GKw*=Gele Kwikstaart, *Z*=Zanglijster, *GM*=Grasmus, *ZK*=Zwartkop, *T*=Tuinfluiter, *RT*=Roodborsttapuit, *V*=Vink, *GG*=Geelgors, *G*=Groenling, *BL*=Boomleeuwerik, *VL*=Veldleeuwerik, *Bef*=Beflijster, *Paap*=Paapje, *Ta*=Tapuit, *VU*=Velduil en *OrL*=Ortolaan

	Broedvogel																Doortrekker					Zoogdier				
	Kn	Pa	Fa	M	HM	WKw	GKw	Z	GM	ZK	T	RT	V	GG	G	BL	VL	Bef	Paap	Ta	VU	OrL	Konijn	Haas	Ree	Wild Zwijn
Weebosch Zandhoef	A	A		A	A		A	A	A	A	A	A	A	A		A	A	A		A			A	A	A	
Weebosch Hoolstraat	A			A	A	A		A	A	A		A	A			A	A			A				A		
Luyksgestel Vlietdijk	A			A		A	A	A	A	A	A		A	A			A	A						A		
Luyksgestel Voorste AA	A	A		A					A	A		A	A				A	A					A	A		
Luyksgestel Hongarijese Dijk	A			A	A			A	A	A		A	A				A				A		A	A		
Hulsel de Laaijen	A			A	A	A		A	A	A	A		A	A	A								A			
Hulsel Waterlaten 1	A	A	A	A	A	A		A	A				A		A			A	A					A		
Hulsel Waterlaten 2	A			A		A							A													
Hulsel Waterlaten 3	A	A	A	A		A	A	A		A			A	A	A					A			A	A	A	
Veldhoven Grote Vliet	A	A	A	A	A	A		A	A	A			A	A	A	A							A	A		
Wintelre Zandstraat	A		A	A	A	A	A	A	A	A			A	A		A	A			A			A	A	A	
Vessem Borsent	A	A	A	A	A	A		A	A	A		A	A	A	A	A							A	A		
Vessem Driehuizen	A			A	A			A		A			A			A										
Borkel Buitenheide	A			A		A		A		A		A	A			A								A		
Valkenswaard Brugsche Heide	A		A	A				A	A	A	A		A			A	A							A		A
Lage Mierde Karneikweg	A			A		A		A					A	A										A		
Diessen De Ontginer	A	A	A	A	A		A	A	A	A	A		A			A	A			A			A	A	A	
Riethoven Stevertse Baan	A			A	A			A		A			A	A	A	A			A				A			
Riethoven Akkerweg	A			A	A			A		A			A	A	A											
Middelbeers Voorste Heistraat A				A				A	A	A	A		A													
Middelbeers Voorste Heistraat B	A			A				A		A		A	A										A	A		
Voorste Heistraat C	A		A	A	A	A	A		A				A				A						A	A	A	
Eersel Boevenheuvel	A					A		A					A	A		A										
Op aantal kwekerijen aanwezig	22	7	8	22	13	12	6	20	14	18	6	6	23	12	6	11	9	4	2	4	1	1	12	16	5	1
percentage	96	30	35	96	57	52	26	87	61	78	26	26	100	52	26	48	39	17	9	17	4	4	52	70	22	4

Vinken, Merels en Zanglijsters werden op nagenoeg iedere kwekerij aangetroffen. Dit zijn soorten die in meerdere biotopen voorkomen en ze lijken vooral te profiteren van het enorme aanbod van nestgelegenheid. Dat geldt ook voor typische struweelvogels als Heggenmus, Zwartkop, Grasmus en Tuinfluiter.

Vinken werden op iedere kwekerij met meerdere paren als broedvogel aangetroffen, bij Lage Mierde, 4 mei 2022 (JK)

Van de soorten die bekend staan als akkervogels, werden Gele Kwikstaart, Patrijs en Veldleeuwerik alle op ongeveer 30% van de kwekerijen aangetroffen, en vaak met meerdere territoria. Vooral het veelvuldig voorkomen van de Gele Kwikstaart was een verrassing. Zelfs op kwekerijen waar de coniferen- of taxusstruiken dicht op elkaar stonden, werden ze vaak gezien.

Gele Kwikstaart, soms met meerdere paren aanwezig, bij Diessen, 11 mei 2022 (JK)

Vogels van zandige gebieden met lage vegetatie, zoals heide, hadden als veelvoorkomende vertegenwoordigers op de coniferenkwekerijen de Witte Kwikstaart (52%) en de Boomleeuwerik (48%).

Boomleeuwerik op open plek in een coniferenkwekerij bij Weebosch, 13 april 2022 (JK)

Beide soorten werden dus op de helft van de onderzochte kwekerijen aangetroffen, wat significant genoemd kan worden. Beide

soorten broedden op de grond in de meer open delen van de kwekerijen, en werden veelvuldig foeragerend waargenomen op de kwekerij zelf. De Boomleeuwerik eet zowel dierlijk als plantaardig voedsel. De jongen worden met dierlijk voedsel grootgebracht. De kwekerijen voldeden als foerageergebied en broedgebied.

Als bewoners van kleinschalige landschappen waren Geelgors en Roodborsttapuit ook goed vertegenwoordigd. Beide soorten werden op een kwart van de bezochte kwekerijen aangetroffen en waren vaak met meerdere paren aanwezig.

Mannetje Geelgors in een conifeer bij Valkenswaard, 26 juni 2022 (JK)

Ook bij deze soorten werd vastgesteld dat ze de kwekerijen in het broedseizoen nauwelijks verlaten. De variatie aan ongewervelden waarmee de jongen gevoerd worden, was blijkbaar voldoende aanwezig op de kwekerij zelf. De Roodborsttapuit-

ouders bleven lang met hun jongen in het terrein, waar vanuit de coniferen op insecten gejaagd werd.

Doortrekkers

Van de doortrekkers en toevallige passanten was de Beflijster een opvallende verschijning. Ze werden in april op maar liefst vier kwekerijen aangetroffen, variërend van één individu tot een groep van zes exemplaren. Ze waren in de vroege ochtend steeds druk aan het foerageren. Wanneer ze werden opgeschrikt vlogen ze een stukje verder maar verlieten de kwekerij niet.

Beflijsters in een Taxus bij Luyksgestel, 16 april 2022 (JK)

Wellicht dat de rust, de veilige slaapplek en het voedsel de goede voorwaarden waren voor de doortrekkende Beflijsters. Op veel coniferenkwekerijen komen opvallend veel huisjesslakken voor. Op sommige

kwekerijen zelfs tot twintig exemplaren per vierkante meter. Wellicht is er een relatie met de soort van bemesting. Of de slakken gegeten werden door de Beflijsters, heb ik niet kunnen vaststellen.

Ook Tapuit en Paapje waren tijdens de voorjaarsstrek regelmatig te zien in de coniferenkwekerijen. Van het Paapje betrof het steeds één exemplaar, terwijl de Tapuiten soms in kleine groepjes doortrokken

Velduil bij Weebosch, 30 april 2022 (JK)

Of het nou toevalstreffers waren of niet, er werden nog een paar niet alledaagse soorten aangetroffen in het voorjaar. Een succesvol jagende Velduil werd aangetroffen in de vroege ochtend van 30 april. De Velduil had voor de jacht een taxuskwekerij met een heel open structuur uitgekozen en dat leverde een Veldmuis op.

Op 1 mei werd een fanatiek zingende Ortolaan aangetroffen in een kwekerij in Luyksgestel. De vogel zong langdurig en verdween daarna in een belendend landbouwperceel. De vogel werd daarna niet meer waargenomen, ondanks verschillende vervolgbezoeken.

Ortolaan bij Luyksgestel, 1 mei 2022 (JK)

Zoogdieren

Voor wat betreft de zoogdieren vielen de hoge aantallen Hazen en Konijnen op. Van Hazen had ik al eerder vastgesteld dat ze zich overdag graag schuilhouden tussen de coniferen. Ze werden 's nachts ook veel op de omliggende landbouwgebieden waargenomen. De Haas werd op maar liefst 70% van de kwekerijen vastgesteld, vaak met meerdere exemplaren.

Konijnen worden tegenwoordig veel minder vaak in de landbouwgebieden waargenomen. De coniferenkwekerijen lijken voor deze soort een gunstige uitzonderingspositie

te vormen. Op 52% van de kwekerijen werden Konijnen gezien.

Op meer dan de helft van de kwekerijen zaten Konijnen, bij Weebosch, 13 april 2022 (JK)

Reeën houden zich overdag graag schuil tussen de coniferen. Tot mijn verbazing trof ik tussen de coniferen in Valkenswaard een Wild Zwijn zeug aan met biggen. Ze konden zich overdag prima verstoppen tussen de dichte struiken. Ze verbleven daar meerdere weken.

Discussie

Gezien de resultaten van dit onderzoek kan de titelvraag voorzichtig met “ja” worden beantwoord. De dichtheid van Kneuen op de kwekerijen blijkt met 1,14 territoria per hectare uitzonderlijk hoog te zijn. Uiteraard zijn de coniferenkwekerijen “snippertjes” in het agrarisch landschap maar het is duidelijk dat ze een hele hoge aantrekkingskracht hebben op de Kneuen.

Daarbij is het gegeven dat de kwekerijen in het open gebied liggen, een niet te onderschatten voorwaarde. Als de kwekerijen rondom in het bos zouden liggen, zouden ze waarschijnlijk niet interessant zijn voor de Kneuen. Ook in nieuwe aanplant van den, spar of lariks in bossen treffen we nagenoeg nooit (meer) Kneuen aan. Die openheid lijkt dus van groot belang.

Maar de openheid van de grootschalige landbouw alleen biedt de Kneuen niet genoeg (zie figuur 1). Wellicht is de broedgelegenheid de belangrijkste factor maar ook de voedselvoorziening kan een belangrijke factor zijn. Het voedsel van de Kneu is voornamelijk vegetarisch en het kon eenvoudig vastgesteld worden dat het voedselaanbod op de meeste coniferenkwekerijen meer dan voldoende was.

In een paar studies (Moorcroft et al. 2010, Eybert & Constant 1998) is uitgebreid gekeken naar het voedsel dat de Kneu tot zich neemt. Het spectrum aan zaden is erg groot. Veel van de genoemde plantensoorten zijn op de coniferenkwekerijen waargenomen. En een kneuenmaag is natuurlijk gauw gevuld. Op bijna al de kwekerijen lijkt de noodzaak om voor voedsel de kwekerij te verlaten, niet aanwezig. En dit is in lijn met de waarne-

mingen van veelvuldig foerageren op de kwekerij zelf.

Kneu foeragerend op Vroegeling bij Diessen, 27 april 2022 (JK)

Met behulp van de app “Topo GPS” is vast te stellen waar coniferenkwekerijen liggen in het werkgebied van Vogelwerkgroep De Kempen (boomkwekerijen worden met een ander symbool weergegeven). Vervolgens kan met “Google Earth” het totale oppervlak van de coniferenkwekerijen worden bepaald. Het is opvallend dat verreweg de meeste coniferenkwekerijen ten westen van de lijn Eindhoven-Valkenswaard-Schaft liggen.

In totaal zijn 165 kavels met coniferenkwekerijen gevonden met een totale oppervlakte van 890 ha. Gebaseerd op de ervaringen tijdens de bezoeken bevat ongeveer twee derde van de kwekerijen

coniferen die geschikt zijn (hoger dan één meter). Zoals eerder beschreven leverde de ruime steekproef een dichtheid van 1,14 territoria per hectare. Een schatting van het aantal Kneuenterritoria op coniferenkwekerijen in ons werkgebied komt dan uit op $890 \times \frac{2}{3} \times 1,14 = 676$ territoria.

In Nederland komen naar schatting ongeveer 40.000 broedparen voor. Aangezien het oppervlak van Nederland 34.000 km² bedraagt (water niet meegerekend), betekent dat, dat er 1,17 paar per km² voorkomt als ze allemaal gelijkmatig over het land verdeeld zouden

zijn. Dat is natuurlijk niet het geval. De hotspots voor de Kneu bevinden zich duidelijk in het noordoosten van het land en langs de kust (Sovon 2018). De Kempen hoort zeker niet tot de hotspots en daarom zal het aantal onder de 1 paar per km² liggen. Daarmee wordt wel duidelijk dat de coniferenkwekerijen met gemiddeld 114 paar/km² extreme micro-hotspots genoemd kunnen worden binnen een relatief “Kneuenarm” gebied.

Naast dit positieve verhaal moet uiteraard ook gemeld worden dat er op een coniferenkwekerij geld verdiend moet

worden. De planten zijn gekweekt voor de verkoop. Het is natuurlijk onvermijdelijk dat er wel eens broedsels verloren zullen gaan. Maar anderzijds zou de Kneuenstand in de Kempen zonder coniferenkwekerijen er heel veel beroerder aan toe zijn dan nu.

Tot slot

Van tevoren had ik niet kunnen vermoeden dat een broedseizoen tussen de coniferen zo interessant zou zijn. Ik zou zeggen: als je de Kneu goed wilt leren kennen of een grote kans wilt hebben op het waarnemen van Beflijsters of andere doortrekkers in april, scan dan toch eens met je kijker de coniferenkwekerijen in ons werkgebied af. Het loont de moeite. ■

Bronnen

- Eybert, M.-C. & P. Constant 1998. Diet of nestling Linnets (*Acanthis cannabina* L.). J. Ornithol. 139: 277-286.
- Moorcroft, D., J.D. Wilson & R.B. Bradbury 2010, Diet of nestling Linnets *Carduelis cannabina* on lowland farmland before and after agricultural intensification. Bird Study 53(2): 156-162. [Download artikel.](#)
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland - Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Website Broedvogels Noord-Hollands Duinreservaat 1982-2014. [Raadpleeg website.](#)

Jonge Kneu zoekt zijn kostje bij elkaar tussen de coniferen bij Riethoven, 26 juni 2022 (JK)

